

JĘZYKOZNAWSTWO

Zofia Czapiga

Rzeszów

**Rosyjskie leksemy modalne *возможно* i *кажется*
oraz ich polskie ekwiwalenty**

Problemom modalności poświęca się wiele uwagi w pracach współczesnych lingwistów¹. Podejmowane są próby zbudowania opisu semantycznego, jak pisze we wstępie *Dociekań semantycznych* A. Wierzbicka, wiernego wobec rzeczywistości, wobec pełnej prawdy, którą dzisiaj można jedynie przeczuwać². Autorka proponuje modele haseł słownikowych do słownika polsko-semantycznego, nie są to jednak końcowe definicje, lecz jedynie surowe szkice, ilustrujące pewną koncepcję analizy³. W zdecydowanej większości opracowań podawana jest głównie lista leksemów modalnych oraz bardziej lub mniej szczegółowa ich klasyfikacja⁴, jednak znacznie trudniejsze jest wyznaczenie granic modalności i uchwycenie wszystkich subtelności znaczeniowych, zwłaszcza w obrębie wyrażania różnych stopni prawdopodobieństwa⁵.

¹ R. Grzegorzczkova, *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Warszawa 1995, s. 134–153; J. Bralczyk, *O leksykalnych wyznacznikach prawdziwościowej oceny sądów*, Katowice 1978; Н. Е. Петров, *О содержании и объеме языковой модальности*, Новосибирск 1982; Г. П. Немец, *Семантико-синтаксические средства выражения модальности в русском языке*, Ростов н/Д 1989; он же *Грамматические средства выражения модальности в русском языке*, Харьков 1991.

² A. Wierzbicka, *Dociekania semantyczne*, Wrocław 1969, s. 5.

³ Ibidem, s. 49–61.

⁴ Zob. m.in.: A. M. Ломов, *Русский язык в алфавитном порядке. Понятийный словарь-справочник*, Воронеж 2004; В. В. Виноградов, *Русский язык (Грамматическое учение о слове)*, Москва 1972, s. 572 i następne; *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, pod red. K. Polańskiego, Wrocław 1993, s. 337–338; H. Wróbel, *Gramatyka języka polskiego*, Kraków 2001, s. 316–317; M. Bobran, *Очерк синтаксиса простого предложения русского и польского языков*, Rzeszów 1993, s. 318–322.

⁵ S. Jodłowski, *Studia nad częściami mowy*, Warszawa 1971, s. 133–139.

Przedmiotem niniejszego opisu są leksemy modalnie hipoteczujące *возможно* i *кажется* i ich polskie odpowiedniki. Leksemy te różnią się siłą przekonania nadawcy co do prawdopodobieństwa wypowiedzanego sądu, stopniem wiarygodności tegoż sądu. Pierwszemu z nich można przypisać reprezentację semantyczną: 'sądzę, że możemy przypuszczać...', co oznacza słaby stopień prawdopodobieństwa, a drugiemu, wyrażającemu nieco większe przekonanie o prawdopodobieństwie orzekanego zdarzenia, faktu: 'sądzę, że powinniśmy przypuszczać...; nie chcę powiedzieć *wiedz, że*, ale *sądzę, że*'⁶. Zestawienie materiału pochodzącego z oryginalnych tekstów rosyjskich i ich przekładu na język polski⁷ pozwoli sporządzić listę odpowiedników słownikowych i tekstowych omawianych leksemów, a także ujawnić zakres odcieni znaczeniowych wyrażanych przez nie, czyli określić adekwatność przekładu w odniesieniu do realizowanej modalności.

1. Rosyjskiemu modulantowi *возможно* ('быть может, вероятно' SJR I, 200) wyrażającemu niski stopień prawdopodobieństwa w języku polskim odpowiadają leksemy *może, być może* (SR-P I, 125). Por.:

- (1) Саша осмотрел печь. У топки и подтопка торчали концы проволоки, кто-то уже выдрал заслонки. Саша хотел затопить, но раздумал: *возможно*, Борис раздобудет другое помещение. Sasza obejrzał piec. Przy palenisku i popielniku sterczały resztki drutu, ktoś wyrwał ruszt. Sasza chciał napalić, ale rozmyślił się: *może* Borys mimo wszystko wykombinuje jakieś inne lokum (R).
- (2) *Возможно*, он вообще ничего особенного от нее не ожидает: попала на иностранцах, пусть поработает... *Może* w ogóle nie spodziewał się po niej nic szczególnego. Po prostu, wpadłaś na cudzoziemcach, to teraz pracuj... (R).
- (3) Подозрение, будто Ягода работал на царскую охранку, *возможно*, небезосновательно. Podejrzenia co do tego, że Jagoda pracował dla carskiej Ochраны, nie są, *być może*, bezpodstawne (P).

Polski leksem *może* jako odpowiednik rosyjskiego *возможно* często bywa dodatkowo wspierany partykułą i wówczas modalność epistemiczną wprowadzają ciągi *może i..., a może..., a może nawet...*:

⁶ A. Wierzbicka, *Dociekania semantyczne...*, s. 49.

⁷ Materiał faktograficzny pochodzi z: M. Булгаков, *Мастер и Маргарита*, Москва 2004; M. Bułhakow, *Mistrz i Małgorzata*. Przeł. I. Lewandowska i W. Dąbrowski, Kraków 2004 (skrót B); M. Булгаков, *Белая гвардия*, Москва 1989; M. Bułhakow, *Biała gwardia*. Przeł. I. Lewandowska, Warszawa 1972 (skrót B); A. Рыбаков, *Дети Арбата*, Москва 1987; A. Rybakow, *Dzieci Arbatu*. Przeł. M. Jagiełło (t. 1) i Z. Gądzinińska (t. 2), Warszawa 1988 (skrót R); Б. Пастернак, *Доктор Живаго* – wersja elektroniczna; B. Pasternak, *Doktor Żywago*. Przeł. E. Rojewska-Olejarczuk, Warszawa 2001 (skrót P).

- (4) – Ну что ж, *возможно*, вы правильно поступили. – No cóż, *może* i słusznie pan postąpił (R).
- (5) Может быть, обижен, что не выбран на съезд? Но он делегат с совещательным голосом так же, как и многие другие члены ЦК и ЦКК, никакой в этом обиды нет, таков давний порядок. *Возможно*, для него съезд не праздник, а еще более тяжелая, хлопотливая работа? *Może* ma żal, że nie wybrano go na zjazd? Jest jednak przecież delegatem z głosem doradczym tak jak wielu innych członków KC i СККР, nie ma w tym niczego krzywdzącego, taki jest ustalony byt. *A może* dla Budiagina zjazd to nie święto, lecz jeszcze cięższa i bardziej kłopotliwa praca? (R).
- (6) Курировать каждый отдел будет секретарь ЦК, а *возможно*, и член Политбюро. Промышленный отдел, как наиболее важный, должен курировать, безусловно, член Политбюро. Товарищ Киров, например. Nadzór nad nowym wydziałem będzie sprawował członek KC, *a może nawet* członek Biura politycznego (R).

Leksemy *i*, *a*, *nawet* dodają pewien odcień wahania, wątpliwości do dopuszczanego prawdopodobieństwa sądu. Ciąg *może i...* jest wykładnikiem niepewności nadawcy. Sąd wygłoszony przez partnera rozmowy jest – choć niechętnie – ostatecznie przyjęty jako prawdziwy. Jednak zawsze zaznacza się pewna wątpliwość nadawcy co do prawdziwości tego sądu, wątpliwość nie przełamana do końca. Wyrażenie *może i...* cechuje specyficzna intonacja, a także przedłużony czas trwania akcentowanej samogłoski.

Ciąg *a może...* wyraża „dopuszczenie możliwości”. Używany jest w sytuacjach, kiedy nadawca formułuje przypuszczenie, które jego zdaniem nie było do tej pory dostatecznie brane pod uwagę. Wyraża subiektywną niepewność nadawcy i zbliża się do znaczenia pytań o sąd odbiorcy. Prawdopodobieństwo tego, że dla Budiagina zjazd to nie święto, jest w odczuciu nadawcy niewielkie.

Wyrażenie *a może nawet...* również sugeruje „dopuszczenie możliwości” danego faktu, choć można by było oczekiwać, że nie będzie go dotyczyć.

1.1. Stosunkowo często polskim tekstowym odpowiednikiem rosyjskiego *возможно* jest leksem *możliwe* oznaczający, że ‘jakieś zdarzenie lub stan rzeczy mają, miały lub będą miały miejsce, jeśli nie wiemy tego, ale przypuszczamy, że tak może być’ (ISJP I, 895), np.:

- (7) *Возможно*, он читал Пушкина в семинарии, Пушкин входил в программу, но по-настоящему он прочитал «Бориса Годунова» позже, в физической обсерватории, где после исключения из семинарии работал статистиком. *Możliwe*, że czytał Puszkina już

w seminarium, Puszkina był w programie, ale tak naprawdę czytał «Borysa Godunowa» później w obserwatorium fizycznym, gdzie pracował jako statystyk po wydaleniu go z seminarium (R).

- (8) Рудзутаком Ленин негласно рекомендовал тогда, во время того письма, так называемого завещания, заменить его на должности Генерального секретаря. *Возможно*, с самим Рудзутаком Ленин по этому вопросу не советовался, согласия не спрашивал. Wtedy, w tamtym liście, a tak zwanym testamencie, Lenin nieoficjalnie rekomendował Rudzutaka na JEGO miejsca, sugerował, by Rudzutak, a nie on pełnił funkcję sekretarza generalnego. *Możliwe*, że Lenin nie konsultował się nawet z samym Rudzutakiem, że nie pytał go o zgodę (R).

1.2. W jednostkowych przypadkach w polskim tekście użyte zostały różne inne leksemy modalne, nie zawsze z identycznym odcieniem znaczeniowym:

– *przypuśćmy*, np.:

- (9) – Допускаю, что в Гольтьявино у него невеста. Но это не дает ему права самовольно покидать назначенное место жительства. А он без разрешения ездил в Гольтьявино. *Возможно*, я посмотрел бы на это сквозь пальцы, дело молодое, любовь и так далее. Но Гольтьявино в ведении Дворцовой комендатуры, а они на это сквозь пальцы смотреть не желают. – *Припуśćмы*, że w Goltiawinie ma narzeczoną. Ale to wcale nie znaczy, że ma prawo samowolnie opuszczać wyznaczone miejsce zamieszkania. Tymczasem on jeździł do Goltiawina bez pozwolenia. *Przypuśćmy*, że ja patrzyłbym na to przez palce, ostatecznie młody człowiek, zakochał się i tak dalej. Ale Goltiawino znajduje się w gestii komendantury dworcowej, a oni nie chcą na to patrzeć przez palce (R).

W polskim zdaniu stopień prawdopodobieństwa jest nieco większy niż w zdaniu rosyjskim: 'przypuszczamy, że tak jest, choć nie jesteśmy pewni'.

– *widocznie*, np.:

- (10) Видимо, и здесь, в ссылке, есть какие-то свои связи, свои возможности, о которых Саша не подозревает. Государство всегда казалось ему всесильным, всезнающим, всепроникающим. На самом деле это не так, его можно обойти. Зидя предлагала ему другие пути. У Соловейчика, *возможно*, тоже есть свои пути, только Саша их не знает. Widocznie i tu, na zesłaniu, istnieją jakieś powiązania, jakieś możliwości, o których on, Sasza, nie wie. Państwo zawsze wydawało mu się wszechwładne, wszechmocne, wszechobecne. W rzeczywistości jest inaczej i można je obejść. Zida też proponowała mu

inne wyjście. Sołowiejczyk *widocznie* również ma jakieś własne drogi, których on, Sasza, nie zna (R).

O ile w przypadku leksemu *возможно* brak logicznego uzasadnienia zaistnienia faktu, zdarzenia, o tyle polski leksem *widocznie* sugeruje, iż przypuszczenie nadawcy jest oparte na pewnym wnioskowaniu, co sprawia, że mówiący przypisuje większy stopień prawdopodobieństwa danego faktu.

– *a nuż*, np.:

- (11) Все обдумать, посоветоваться с товарищами, может быть, удастся уговорить Кирова на переезд в Москву. И главное: неожиданная задержка Кирова в Москве насторожит Сталина, он, *возможно*, пойдет на попятную, *возможно*, отзовет Запорожца. А со najważniejsze, niespodziewane pozostanie Kirowa w Moskwie może zaskoczyć Stalina, dać mu do myślenia, *a nuż* Stalin wycofa się, odwoła Zaporozca (R).

W obu językach leksemy wyrażają niski stopień prawdopodobieństwa, chociaż mają one inne nacechowanie stylistyczne: *возможно* ma charakter neutralny, *a nuż* przestarzały ('wyraz o charakterze ekspresywnym, nadaje wypowiedzi odcień obawy, rzadziej nadziei' SJPD V, 400). Wyrażenia *a nuż* używamy, jeśli przewidujemy z obawą lub nadzieją możliwość zajścia jakiejś sytuacji (ISJP I, 1051). Zwykle odnosi się do czegoś w przyszłości.

– *kto wie*, np.:

- (12) Может, обидя, что отозвали из заграницы и назначили на должность хотя и высокую, но второстепенную, которая, *возможно*, станет ступенью к должности еще меньшей. Może uraza, że odwołano go z zagranicy i powołano na stanowisko wprawdzie wysokie, lecz drugorzędne, *kto wie*, czy nie prowadzące do stanowiska jeszcze niższego (R).

Zarówno rosyjskie *возможно*, jak i polskie wyrażenie hipotetyczne *kto wie* oznaczają najniższy stopień prawdopodobieństwa, nie wskazują nadawcy orzekanego sądu, mówiący bowiem sam nie jest pewien danego zdarzenia, a odpowiedzialnością obciąża niejako kogoś nieokreślonego.

– *nawet*, np.:

- (13) Из церкви вышла немощная старуха в старомодном черном платье до пят и черной шляпе, увенчанной подобием птичьего гнезда. За локоть ее поддерживала девушка, по-видимому, внучка, а *возможно*, и правнучка. Z kościoła wyszła niedołężna staruszka w staromodnej czarnej sukni do ziemi i w czarnym kapeluszu, ozdobionym czymś w rodzaju ptasiego gniazda, starowinę podtrzymywała dziewczyna, zapewne wnuczka lub *nawet* prawnuczka (R).

Leksem *nawet* oznacza, iż orzekana czynność dotyczy tu prawnuczki, choć można by oczekiwać, że jej nie będzie dotyczyć.

Zdarzają się również przypadki bardziej znaczącej rozbieżności modalności zdaniowej, np.:

- (14) Склонность к творчеству в области науки, *возможно*, и невыявленная вследствие слабой целеустремленности. Skłonności twórcze w dziedzinie nauki, które mogą pozostać nie ujawnione wskutek braku wytrwałości w dążeniu do celu (P).

Pominięcie w polskim przekładzie leksemu modalnie osądającego sprawiło, iż wypowiedzenie nie jest nacechowane modalnością subiektywną.

2. Rosyjskiemu hipotetycznemu modulantowi *кажется* ('Как будто, по-видимому') w języku polskim odpowiada *zdaje się, wydaje się* w przypadku, kiedy mówiący nie jest pewny, czy dany sąd jest zgodny z prawdą. Zdania z takimi leksemami wyrażają przypuszczenie, u podstaw których znalazły się fakty niedostatecznie znane, np.:

- (15) Помнится даже, что, *кажется*, никакой тетки-домовладелицы у Грибоедова не было... *Zdaje się* nawet, że Gribojedow nie miał bodaj żadnej ciotki-posesjonatki... (B).
- (16) Этот, *казалось бы*, простенький вопрос почему-то расстроил сидящего... То *назвычайсье*, *выдавало бы się*, pytanie nie wiedzieć czemu tak wytrąciło siedzącego z równowagi... (B).
- (17) – Кстати, – спросил Сталин, не оборачиваясь, – что за человек Кодацкий? Он, *кажется*, при тебе был в Астрахани? – А так на маргесие – *спыта*л Сталин не odwracając się – co to za człowiek ten Kodacki? *Zdaje się*, że był z tobą w Astrachaniu? (R).

Mówiący nie zna faktów potwierdzających to, że Gribojedow miał ciotkę, czy też że pytanie było *назвычайсье*, wreszcie że Kodacki był w Astrachaniu, dlatego używa wyróżnionych modulantów.

2.1. Tekstowymi ekwiwalentami rosyjskiego *кажется* okazały się różne inne leksemy, oznaczające brak pewności nadawcy co do realności orzekanego zdarzenia, a jedynie przypuszczenie, że tak jest (było, będzie):

– *chyба*, np.:

- (18) – Ты, *кажется*, знаешь, что завтра я должен быть на работе? – *Чыба* *вiesz*, że jutro muszę być w pracy! (R).
- (19) [...] он снова вернулся к разным псевдонимам – К. Стефин, К. Сталин, К. Солин, – пока наконец в январе 1913 года, *кажется*, в газете "Социал-демократ" подписался: И. Сталин. [...] zaczął używać innych pseudonimów: K. Steffin, K. Stalin, K. Solin – aż wreszcie w styczniu 1913 roku, *chyба* w gazecie „Socjaldemokrata”, podpisał się „J. Stalin” (R).

– *bodajże, bodaj*, np.:

(20) Плясали свои и приглашенные гости, московские и приезжие, писатель Иоганн из Кронштадта, какой-то Витя Куфтик из Ростова, *кажется*, режиссер, с лиловым лишаем во всю щеку... Таńczyli stali bywalcy i wprowadzeni goście, moskwiczanie i przyjezdni, pisarz Johann z Kronsztadu, jakiś Witia Kuftik z Rostowa, *bodajże* reżyser, z fioletowym liszajem przez cały policzek... (B).

(21) А после заседания, когда уже все разошлись и в кабинете остались только Сталин, Каганович, Молотов, *кажется*, Куйбышев тоже остался, Сталин сказал Орджоникидзе: А по нападке, когда все разошлись и в кабинете остался только Сталин, Коганович, Молютов i *bodaj* Куйбисzew, Stalin powiedział do Ordżonikidzego (R).

– *podobno*, np.:

(22) Опять вы не были на вчерашних занятиях. У вас атрофия общественной жилки, как у неграмотных баб и у заматерелого косного обывателя. Между тем вы – доктор, начитанный и даже, *кажется*, сами что-то пишете. Объясните, как это вяжется? Znowu pan nie był wczoraj na zajęciach. Ma pan atrofię instynktu społecznego jak niepiśmienna baba albo gnuśny, zatwardziały kołtun. A przecież jest pan lekarzem, człowiekiem czytany, i nawet *podobno* sam pan pisze (P).

– *czyżby*, np.:

(23) “О Боже, Ты, *кажется*, положил вернуть ее мне? О Боже, *czyżbyś* postanowił mi ją (Larę) zwrócić? (P).

W polskim tłumaczeniu leksemy *bodaj*, *bodajże* sygnalizują również modalność hipotetyczną jako synonimy *chyba*. O ile jednak *chyba* wyraża ocenę logiczną wartości treści oraz ocenę stopnia znajomości tej wartości, o tyle *bodaj* wyraża akt woli zmierzający do realizacji treści nominalnej. Przy obu leksemach nadawca sygnalizuje odbiorcy swoją wątpliwość.

Nieco inaczej jest w przypadku polskiego *podobno* (‘jak się zdaje, jak słyhać, jak mówią; pono, ponoć’ SJPD VI 685). Mówiący używa go, aby zaznaczyć, że powołuje się na czyjąś opinię, której nie jest pewny: „nie sądzę, że ja to mówię”⁸. *Podobno* sygnalizuje wiedzę, świadomość osoby trzeciej, kogoś spoza relacji Nadawca – Odbiorca: oznacza więc wątpliwość nieujawnionego autora wypowiedzi. Nadawca nie bierze więc na siebie odpowiedzialności, zrzuca ją wprawdzie nie na odbiorcę, ale na kogoś nieobecnego, niewiadomego.

⁸ A. Wierzbicka, *Dociekania semantyczne...*, s. 61.

Z kolei polska partykuła *czyżby* wnosi odcień niepewności, powątpiewania, oznacza, że coś wydaje się mało prawdopodobne. Wypowiedzenie nabiera ekspresywnego charakteru. 'Słowem *czyżby* wprowadzamy pytanie retoryczne, aby zaprzeczyć temu, co ono wyraża, lub przynajmniej poddać to w wątpliwość' (ISJP I, 236). *Czyżby* wyraża akt uczuciowo-woluntalny (uczucie ciekawości połączone jest z dążeniem do jej zaspokojenia przez poznanie wartości logicznej treści) i dodatkowo afektuje całe wypowiedzenie⁹. W obu językach wypowiedzenia mają formę pytań, ale nie zawierają modalności pytającej. W języku rosyjskim modalność hipotetyczna wprowadzona leksemem *кажется* zawiera jedynie dodatkowy odcień pytania, natomiast w języku polskim jest to zdanie retoryczne, poddające w wątpliwość orzeczną treść.

2.2. Różnią się modalnością następujące zdania:

- (24) Промышленный отдел, как наиболее важный, должен курировать, безусловно, член Политбюро. Товарищ Киров, например. Ведь у него, *кажется*, техническое образование. Кстати, принесите мне его полное личное дело. Wydział przemysłu, jako najważniejszy, powinien koniecznie nadzorować członek Biura Politycznego. Na przykład towarzysz Kirow. Przecież on ma, wydaje się, techniczne wykształcenie. A propos, przynieście mi jego dossier (R).
- (25) В снег такое наслаждение слушать длинные умные рассуждения. Если покоситься в окно, когда снег идет, то правда, *кажется*, будто кто-то направляется двором к дому? Начинайте, Симочка. Kiedy pada śnieg i zerknie się z ukosa w okno, ma się wrażenie, jak gdyby ktoś szedł przez podwórze w stronę domu, prawda? Niech pani zaczyna, Simoczko (P).
- (26) – Как я могу с вами ехать, я вас совсем не знаю.
 – Вот и узнаешь.
 – А почему вы мне говорите "ты", мы с вами, *кажется*, не пили на брудершафт.
 – Jak mogę z panem pojechać, skoro pana zupełnie nie znam?
 – То мне poznasz.
 – А дlaczego pan mi mówi „ty”, przecież nie piliśmy bruderszaftu? (R).
- (27) – Ты не им, ты мне должен доложить, твою господа бога мать!
 – Я у вас на службе, *кажется*, не состою, я вам докладывать ничего не обязан.

⁹ S. Jodłowski wyrazy *chyba*, *bodaj* nazywa waloryzantami, a *czyż* – waloryzantem współ-afektującym. Zob. S. Jodłowski, *Studia nad częściami mowy...*, op.cit., s. 114.

- Mnie trzeba zawiadamiać, a nie baby, do takiej siakiej owakiej...
- O ile mi wiadomo, ja u pana nie pracuję i nie mam obowiązku pana o czymkolwiek zawiadamiać (R).

We wszystkich przypadkach w polskim przekładzie pominięte zostały leksemy modalności epistemicznej, w efekcie czego są to zdania z modalnością asertoryczną. W zdaniu (26) użyto nawet leksemu potwierdzającego prawdziwość sądu (*przecież* 'Używamy, aby nawiązując do jakiejś sytuacji lub czyjejś opinii, podkreślić, że nasze słowa są prawdziwe i że powinno to być oczywiste' ISJP II, 291), natomiast wyrażenie *o ile mi wiadomo* sugeruje, że wypowiedź nadawcy opiera się na tych informacjach, które są mu znane, stąd nadawca sam bierze na siebie odpowiedzialność za prawdziwość orzekanego faktu ('*O ile mi wiadomo* mówimy, aby zaznaczyć, że nasza wypowiedź opiera się tylko na tych informacjach, które są nam znane' ISJP II, 992).

Najbardziej znacząca różnica ma jednak miejsce w następującym kontekście:

- (28) Ты должен, должен, понимаешь ли, как Антей, прикоснуться к земле. Что ты выпучил глаза? Я тебя, *кажется*, удивляю? Разве ты не знаешь, что я старый боевой конь, старая бестужевка, Юрочка. Musisz, rozumiesz, musisz jak Anteusz dotknąć ziemi. Cemu wytrzeszczasz oczy? Dziwisz mi się? Nie wiesz, że jestem starą weteranką, starą bestużewką? (P).

Zdanie *Я тебя, кажется, удивляю?* i polski odpowiednik tekstowy *Dziwisz mi się?* różnią się nie tylko brakiem leksemu hipotezującego, typem modalności zdaniowej, ale także strukturą semantyczną, tj. strukturą predykatowo-argumentową¹⁰: w zdaniu rosyjskim *Я* to subiekt (główny argument), *тебя* – kolejny argument, przy predykanie przechodnim *удивляю*, a w języku polskim na odwrót: *Ты* (domyślne) – subiekt (główny argument), *mi* – kolejny argument, przy predykanie nieprzechodnim *dziwisz się*. W języku rosyjskim w przypuszczeniu wyrażonym leksemem *кажется* dodatkowo występuje odcień pytania, choć jest to pytanie pozorne. W języku polskim natomiast brak odpowiedniego leksemu modalnego sprawia, że jest to zdanie z modalnością pytającą: nadawca nie wyraża swojego stosunku do wypowiedzianej treści, lecz oczekuje od odbiorcy zajęcia stanowiska wobec swoich wątpliwości. Jest to pytanie o rozstrzygnięcie: *Tak* lub *Nie*.

Przegląd zaledwie dwóch leksemów modalnych występujących we wskazanych tekstach literackich ujawnił regularne zbieżności, ale również istotne

¹⁰ *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*, pod red. Z. Topolińskiej, Warszawa 1984, s. 19 i następne.

różnice w ich funkcjonowaniu w porównywanych językach. Omawiane leksemy *возможно*, *кажется* są wykładnikami subiektywnej modalności hipotetycznej, jednak wyrażają różny stopień prawdopodobieństwa sądu nadawcy odnośnie realności wartości logicznej wypowiedzi. O ile *кажется* oznacza przypuszczenie, u podstaw którego znalazły się fakty niedostatecznie znane (= nie jesteśmy pewni, czy jest to zgodne z prawdą, jednak śmiemy przypuszczać, że tak jest), o tyle *возможно* wyraża niższy stopień prawdopodobieństwa: oznacza przypuszczenie bez logicznej motywacji (w jednakowym stopniu coś jest możliwe, co i nie jest możliwe). W przekładzie na język polski obok ekwiwalentów słownikowych z identycznym odcieniem znaczeniowym stosunkowo często pojawiają się różne inne synonimiczne modulanty modalnie osądzające, a także leksemy wprowadzające nieco inny odcień znaczeniowy, włącznie za znaczeniem asertorycznym. Odbija się to negatywnie na adekwatności przekładu tekstu oryginału.

Wyjaśnienie skrótów:

- ISJP – *Inny słownik języka polskiego*. Red. M. Bańko. T. I–II. Warszawa 2000.
- SJPD – *Słownik języka polskiego*. Red. W. Doroszewski. T. I–X. Warszawa 1964–1968.
- SJR – *Словарь русского языка*. Ред. А. П. Евгеньева. Т. I–IV. Москва 1981–1984.
- SR-P – A. Mirowicz, I. Dulewicz, I. Grek-Pabis, I. Maryniak, *Большой русско-польский словарь*. Т. I–II. Warszawa–Moskwa 1970.

РЕЗЮМЕ

Вводные слова *возможно*, *кажется* выражают субъективное отношение говорящего к высказываемой мысли. Они обозначают разную степень достоверности сообщения: *возможно* – самую низкую, а *кажется* – среднюю. Кроме полных словарных соответствий в польском языке довольно часто употребляются различные другие синонимические модальные слова, а также слова с другим модальным значением. В отдельных случаях русским предложениям со значением предположительности, возможности в польском тексте соответствуют предложения с объективной модальностью. Это отрицательно сказывается на адекватности перевода русских художественных текстов.